Innst. S. nr. 110

(1999-2000)

Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om forskning ved et tidsskille

St.meld. nr. 39 (1998-1999)

Til Stortinget

1. SAMMENDRAG

Regjeringen går i meldingen inn for å styrke forskningsinnsatsen slik at Norge i løpet av 5 år kommer opp på gjennomsnittet i OECD-landene. Dette vil kreve betydelig realvekst i offentlig og privat finansiering av forskning. Veksten i offentlige midler skal dels komme gjennom økte ordinære bevilgninger og omprioriteringer, dels gjennom avkastningen av et fond for forskning og nyskapning, jf. Stortingets vedtak under behandlingen av statsbudsjettet for 1999 og senere Revidert nasjonalbudsjett for 1999. Fondskapitalen på 3 mrd. kroner finansieres gjennom salg av statlige aksjer. Avkastningen skal fordeles av Norges forskningsråd.

En hovedprioritering ved bruk av offentlige midler i årene framover vil være å styrke den langsiktige og grunnleggende forskningen. I tillegg vil myndighetene bidra til å sikre et nødvendig kunnskapsgrunnlag på sentrale tematiske områder for samfunns- og næringsliv: marin forskning, informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), medisinsk og helsefaglig forskning og forskning i skjæringsfeltet mellom energi og miljø. Kvalitet skal fremmes og belønnes på alle områder.

Regjeringen ser det som det offentliges oppgave nummer én å ta ansvar for å vedlikeholde og videreutvikle kunnskapsallmenningen: universitetene, de vitenskapelige og statlige høyskolene og instituttsektoren. Regjeringen vil derfor bl.a. innføre en ny ordning for grunnfinansiering av forskningen i universitets- og høyskolesektoren. Grunnbevilgningene til institusjonene skal i mindre grad bli bestemt ut fra antallet studenter. Den nye finansieringsordningen skal brukes til å sikre stabile og forutsigbare grunnbevilgninger til forskningsarbeid. Regjeringen vil videre oppdatere utstyrsparken ved å øke bevilgningene til vitenskapelig utstyr, både direkte til institusjonene og gjennom Norges forskningsråd. Regjeringen ønsker å øke basisbevilgningene til en del forskningsinstitutter som i dag har vanskeligheter med å få finansiert det nødvendige minimum av langsiktig forskning og kompetanseoppbygging. Dette gjelder særlig en del teknisk-industrielle institutter.

De statlige høyskolene skal konsentrere sin FoU-innsats på områder der de har spesielle forutsetninger og oppgaver. Hver høyskole må utvikle FoU-planer. Disse bør i særlig grad knyttes til knutepunktfunksjoner, satsningsområder og fagmiljøer med ansvar for sivilutdanninger og hovedfag. På enkelte områder er også grunnforskning aktuelt og relevant. De høyskolene som utvikler stabile faglige miljøer av høy kvalitet, skal gis gode rammebetingelser for sin forskning. Det er viktig at høyskolene bygger opp sterke forskningsmiljøer for å bidra til en målrettet regional utvikling. Høyskolene må også i økende grad rette sin FoU-innsats mot å utvikle de profesjonsutdanningene de har ansvar for.

For å sikre framtidig forskerrekruttering går Regjeringen bl.a. inn for å øke antallet rekrutteringsstillinger med i gjennomsnitt 150 pr. år over en 5-års periode. Det vil også bli tatt initiativ til å få vurdert om doktorgrads- og veiledningsordningene fungerer. Meldingen omtaler også en rekke tiltak for å nå målsettingen om likestilling i norsk forskning.

Regjeringen ønsker en bedre kommersiell utnyttelse av forskningsresultatene ved universitetene og høgskolene. Det vil bli foreslått endringer i lov- eller regelverk som bidrar til at institusjonene engasjerer seg sterkere i kommersialiseringsarbeidet, og som bidrar til at de får en del av det økonomiske utbyttet.

I meldingen pekes det på at forskningen også skal bidra til å utvikle morgendagens næringsliv. I den sammenheng er den langsiktige forskningen viktig. En sterk kunnskapsallmenning og gode rammevilkår for investeringer i forskning er også en forutsetning for at internasjonale selskaper lokaliserer forskningsvirksomhet i Norge. Regjeringen vil legge økt vekt på lang-

siktig, grunnleggende forskning som skal bidra til fornyelse av norsk næringsliv. Den offentlige satsingen på brukerstyrt forskning skal i større grad rettes mot små og mellomstore foretak og mot framtidsrettede satsinger på områder av overordnet nasjonal interesse. Slik forskning skal ikke brukes til å subsidiere FoU-innsats som bare det utførende foretaket vil dra nytte av. Det skal legges vekt på nyskapende prosjekter med høy teknologisk risiko. Prosjektrettet teknologiutvikling i petroleumsindustrien foreslås styrket. Nåværende tiltak for kommersialisering, formidling og samspill skal utvikles videre, og det skal legges til rette for økt nyskapning i forskningsparker og regionale innovasjonsmiljøer.

Regjeringen ønsker å bidra til vekst i næringslivets finansiering av forskning, jf. Stortingets ønske om en FoU-avgift på fiskeri- og havbruksnæringen og forslaget om en avgift på fellestiltak i skogbruket som bl.a. vil bli brukt til FoU-formål (jf. senere Innst. S. nr. 208 (1998-1999)). Hervik-utvalget skal vurdere ytterligere tiltak for å fremme forskning i bedriftene og øke privat finansiering av forskning. Innstilling avgis i mars 2000. Regjeringen vil vurdere skatteincentiver eller andre tiltak for å stimulere forskningen i bedriftene med utgangspunkt i denne innstillingen.

Regjeringen ser forskning og utvikling som et viktig virkemiddel for å fremme nyskapning i offentlig sektor. Departementenes sektoransvar for forskning skal videreføres, men Regjeringen mener det er ønskelig å styrke samordningsmekanismene noe.

Meldingen inneholder en egen omtale av internasjonalt samarbeid, som blir stadig viktigere. Regjeringen vil særlig legge vekt på å styrke samarbeid og kontakt mellom enkeltforskere, herunder lengre utenlandsopphold for doktorgradsstudenter. EUs utvekslingsprogrammer og rammeprogram for forskning bør utnyttes bedre. Meldingen tar også opp Norges rolle som vertskap og tilrettelegger for internasjonale forskere på Svalbard, jf. også senere St.meld. nr. 9 (1999-2000).

Regjeringen ønsker fortsatt å legge sterk vekt på det forskningsetiske arbeidet i Norge og vil bl.a. styrke de nasjonale og regionale komiteene for dette. Forskningsetiske retningslinjer bør utarbeides på alle fagområder. Det skal også gis retningslinjer for departementenes rolle som oppdragsgivere.

Den offentlige styringen av forskningen må innrettes slik at den er tilpasset forskningens egenart og mangfold. Viktige hensyn er å ivareta kontinuitet, prinsippet om forskningsbasert undervisning og den frie forskerinitierte forskningen. Styringsmekanismene må også bidra til å virkeliggjøre overordnede forskningspolitiske mål. Med en ny modell for grunnfinansiering av institusjonene vil en vesentlig større del av FoU-bevilgningene bli underlagt overordnede forskningspolitiske vurderinger. Omleggingen av ordningen med funksjonstilskuddet til regionsykehusene medfører at et eget tilskudd blir rettet mot sykehusinitiert klinisk forskning. Et formalisert samarbeidsforum for sykehusenes og universitetenes FoU-oppgaver forutsettes opprettet.

Regjeringen vil i større grad enn tilfellet har vært til nå, bruke evalueringer som grunnlag for beslutninger som angår sektoren eller den enkelte institusjon. Det skal legges større vekt på kvalitetsvurderinger, også ved tildeling av grunnbevilgning og ved intern fordeling av forskningsmidler. Økte ressurser forutsettes i stor grad benyttet til kvalitetsfremmende tiltak. Spesielt lovende og spesielt gode forskningsmiljøer skal gis bedre vilkår enn gjennomsnittet. Kvalitet vil fordre investeringer, f.eks. i nytt vitenskapelig utstyr og rekruttering av unge forskere. Omprioriteringer vil bli nødvendig, men disse bør som hovedregel foregå langsomt og over tid.

For de statlig finansierte forskningsinstituttene vil evalueringer og belønning av kvalitet gi opphav til omfordeling av basisbevilgningene mellom institutter som opererer innenfor samme segment. Dette kan bidra til en klarere arbeidsdeling ved at instituttene stimuleres til å prioritere de områdene hvor de er best.

Det er Regjeringens målsetting at norske fagmiljøer holder et nivå som gjør dem i stand til fullt ut å nyttiggjøre seg den fremste utenlandske forskningen på området, og samtidig være blant de ledende i Norge på sine fagfelt. Kunnskapsallmenningen vil være prioritert fra det offentliges side. Regjeringen vil arbeide for å få til en effektiv arbeidsdeling mellom de ulike kunnskapsinstitusjonene. Robuste miljøer av en viss størrelse er erfaringsvis den beste garanti for kvalitet og faglig fornyelse. Dette er også tanken bak Norgesnettet. FoU-aktiviteten på de ulike fag- og forskningsområdene må ikke bli oppsplittet og fordelt på en rekke små miljøer som er under den kritiske minstestørrelsen for hva som kan regnes som solide og bærekraftige forskningsenheter. Institusjonenes faglige ledelsesfunksjoner må styrkes og forskningsstrategier utvikles videre for å fremme spesialisering og konsentrasjon.

Regjeringen ønsker å fremme forskning av ypperste internasjonale kvalitet. Forskningsrådet gis i oppdrag å utrede og foreslå hvordan en norsk ordning for fremragende forskning (centres of excellence) bør utformes, bl.a. ut fra internasjonale erfaringer. Regjeringen forutsetter at ordningen skal bygge på eksisterende forskningsinstitusjoner.

Forskningsrådsreformen skal gjøres til gjenstand for grundig evaluering av en internasjonalt sammensatt ekspertgruppe, i tråd med den forrige regjeringens opplegg i Langtidsprogrammet for 1998-2001. Evalueringen skal tjene som grunnlag for senere politisk behandling, der behovet for mulige endringer vil bli vurdert.

Opprettelsen av et fond for forskning og nyskapning skal sikre en mer stabil, langsiktig offentlig finansiering av forskning. Fondet skal spesielt bidra til å realisere styrkingen av den langsiktige grunnleggende forskningen i kunnskapsallmenningen og de mer langsiktige delene av de fire tematiske satsingene, herunder nye tiltak for kvalitet. For å sikre en enkel administrasjon

vil fondets midler bli plassert som kontolån til staten, med rente tilsvarende renten på langsiktige statsobligasjoner. Dette vil gi stabil avkastning over tid. Fondets avkastning skal forvaltes og fordeles av Norges forskningsråd innenfor de overordnede rammer som gis av Stortinget og Regjeringen.

2. KOMITEENS MERKNADER

2.1 Forståelse, status og målsettinger

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Anneliese Dørum, Sigvald Oppebøen Hansen, lederen Grete Knudsen, Synnøve Konglevoll, Rune E. Kristiansen og Tomas Norvoll, fra Fremskrittspartiet, Ursula Evje og Ulf Erik Knudsen, fra Kristelig Folkeparti, Arne Lyngstad og Anne Brit Stråtveit, fra Høyre, Inge Lønning og Petter Løvik, fra Senterpartiet, Marit Tingelstad, fra Sosialistisk Venstreparti, Rolf Reikvam, og fra Venstre, Helene Falch Fladmark, mener at meldingen gir en bred og dekkende beskrivelse av det norske forskningssystemet og viktige utviklingstrekk. Dette gjelder særlig fremstillingen av forskningsinnsatsen, også i forhold til utviklingen internasjonalt.

Komiteen slutter seg til meldingens argumentasjon for at forskning er viktig og nødvendig for næringsliv og offentlig sektor, og at forskning har en viktig kulturbærende funksjon. Kunnskap og kompetanse vil spille en stadig viktigere rolle både for den enkeltes livskvalitet og muligheter i arbeidslivet, og for samfunnets evne til å øke verdiskapningen. Forskning og utviklingsarbeid er viktige virkemidler i denne sammenheng. For å styrke den alminnelige forståelsen for forskningens betydning er det nødvendig at forskningsmiljøene legger vekt på god og aktiv forskningsformidling.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, legger også vekt på forskningens allmennkulturelle dimensjon, som et instrument for menneskets evne og trang til å vinne kunnskap og innsikt både om seg selv, om samfunnet og om omverdenen i videste forstand. Denne dimensjonen legitimerer forskning innenfor forskningsdisipliner som ikke har åpenbar nytteeffekt i materiell eller økonomisk forstand. Flertallet understreker betydningen av humanistisk forskning i en tid hvor store strukturelle endringer i samfunns- og næringsliv også bidrar til å svekke nasjonens kollektive hukommelse.

Flertallet vil oppsummere de overordnede mål for forskningen slik:

- Bidra til verdiskapning innenfor en bærekraftig utvikling
- Bidra til kulturell forståelse, livskvalitet, demokrati og velferd
- Bidra til ny vitenskapelig erkjennelse.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil bemerke at forskningens allmennkulturelle dimensjon er viktig, men må tones ned i forhold til de prioriterte oppgavene som satsing på marin forskning, informasjons- og kommunikasjonsteknologi, medisin og helse, og forskning i skjæringsfeltet mellom miljø og energi.

Komiteen konstaterer at forsknings- og utviklingsaktiviteten i et land kan regnes på mange forskjellige måter. Nesten uansett beregningsmåte synes det allikevel å være bred enighet om at Norge ligger under gjennomsnittet i OECD-landene, og at tallene for 1997 viser at Norge har svekket sin posisjon i forhold til land som Sverige, Finland og Danmark. Det er ingen ny situasjon at Norge ligger godt under gjennomsnittlig OECD-nivå når det gjelder forskning og utvikling. Samtidig gir det grunn til bekymring at den norske FoU-innsatsen har stagnert i 1990-årene, mens mange av de land vi vanligvis sammenligner oss med, øker sin innsats. Komiteen har også merket seg at Norsk institutt for forskning og høyere utdanning (NIFU) i sin analyse av Regjeringens forslag til statsbudsjett for 2000 viser at forskningsinnsatsen målt i andel av BNP bare vil gi en ubetydelig økning fra 1999, til tross for økede bevilgninger til forskningsformål. Årsaken er at BNP-veksten i henhold til Regjeringens anslag ventes å bli nesten like stor som veksten i de statlige FoU-bevilgninger.

Komiteen er enig med Regjeringen i at det er nødvendig å bruke en større del av den samlede verdiskapning til investeringer i forskning. Komiteen slutter seg til Regjeringens mål om at forskningsinnsatsen skal økes, slik at Norge i løpet av den neste femårsperioden minst kommer opp på gjennomsnittet i OECD-landene, målt som andel av BNP.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, er også enig i at dette målet innebærer at både offentlig og privat finansiering av forskning må styrkes betydelig. Med utgangspunkt i OECD-statistikken fra 1995 har Forskningsrådet beregnet at den norske FoU-innsatsen må økes med ca. 5 mrd. kroner for å komme opp i OECD-gjennomsnittet. Flertallet har merket seg at NIFU har anslått at nivået for offentlig og privat FoU-innsats ved utløpet av femårsperioden vil måtte ligge ca. 8-9 mrd. kroner høyere (i faste priser) enn i 1999.

Flertallet mener at disse tallene viser at det kreves målbevisst innsats hvis Regjeringens mål skal kunne realiseres. Det er grunn til å minne om at Regjeringen og Stortinget flere ganger tidligere har vedtatt tilsvarende ambisiøse mål for en sterkere satsing på forskning og utvikling, kfr. behandlingen av de to foregående forskningsmeldinger (Innst. S. nr. 228 (1989-

1999) og Innst. S. nr. 12 (1992-1993)). Resultatene står dessverre ikke i forhold til målene.

Flertallet mener at denne gjennomgående svikten når det gjelder å oppnå de fastsatte mål for forskningssatsingen, kan ha sammenheng med at situasjonen i norsk forskning i mange henseende er dårligere enn man vanligvis regner med. Flertallet har merket seg at Det Norske Videnskaps-Akademi i skriftet "Norsk forskning ved sekelskiftet" dokumenterer alvorlige svakheter i norsk forskning. Videnskapsakademiet påpeker at vi først nå begynner å se konsekvensene av tidligere "sulteforing" av norsk forskning, og særlig av norsk grunnforskning, og at konsekvensene kan bli dramatiske uten raske og store forbedringer. Flertallet har også merket seg Videnskapsakademiets sterke understrekning av rekrutteringssvikten til norsk forskning, både kvantitativt og kvalitativt.

Flertallet mener at det er nødvendig å vedta en mer forpliktende opptrappingsplan for offentlig støtte til norsk forskning enn det Regjeringen legger opp til. I denne sammenheng er det også viktig å sette opp spesifiserte mål for hvor stor økning man må ha i henholdsvis offentlig og privat sektor for å oppfylle målet om å nå OECD-gjennomsnittet i løpet av fem år.

Flertallet fremmer følgende utkast til vedtak:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag til en opptrappingsplan for forskningsbevilgningene, som kan sikre at Norge minst når gjennomsnittlig OECD-nivå i løpet av fem år. Opptrappingsplanen fremlegges i Revidert nasjonalbudsjett våren 2000."

Komiteen ser frem til Hervik-utvalgets innstilling og forutsetter at utvalgets anbefalinger blir fulgt opp mer aktivt enn tilfellet var for anbefalingene fra det såkalte Aakvaag-utvalget, som i februar 1996 la frem innstillingen "Utfordring - Forskning og innovasjon for ny vekst".

Komiteen legger også vekt på at en kraftig økning i den privatfinansierte næringslivsforskningen er helt avgjørende for om det skal være mulig å nå Regjeringens forskningspolitiske mål. Regjeringens vurdering av Hervik-utvalgets forslag må derfor fremlegges for Stortinget så raskt som mulig. Komiteen forutsetter at Stortinget får anledning til å vurdere konkrete tiltak allerede i forbindelse med behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett våren 2000.

Komiteen vil understreke at målsettingen om minst å komme opp til gjennomsnittlig OECD-nivå innen forskning bør være en foreløpig målsetting. På lengre sikt må det være et mål at den norske forskningsandelen blir høyere. Når forskningsinnsatsen skal økes, må næringslivet bidra med en betydelig andel. For å oppnå dette må det legges til rette nye stimuleringsordninger som gjør det lettere for bedrifter å investere i forskning.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Høyre, mener det er uheldig at det ikke har vært mulig å behandle dette samtidig som forskningsmeldingen, og er bekymret for at dette kan føre til at opptrappingen av forskning i næringslivet kommer for sent i gang til at målene kan nås.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti vil understreke at oppstarten av den statlige delen av opptrappingsplanen må skje uavhengig av Hervik-utvalgets innstilling.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet har merket seg Regjeringens ønske om en opptrappingsmodell. Ønsket om dette har vært fremmet tidligere uten at dette kan sees å ha hatt merkbar effekt.

Med bakgrunn i tidligere behandlinger på Stortinget av forskningens kår i Norge vil disse medlemmer se det som nødvendig å gi næringslivet bedre rammevilkår generelt og for næringslivets egen forskningsinnsats spesielt. Disse medlemmer ser det som mest hensiktsmessig at bedrifter som driver forskning, får mulighet til å utgiftsføre investeringer til forskningsrelatert arbeid på anskaffelsestidspunktet. Forskning er en tidkrevende aktivitet og nettopp på grunn av tidsaspektet, flere år, og den store usikkerhet med hensyn til ønsket resultat for næringen som finansierer forskningen. Ordningen bør knyttes opp til at utstyr som senere har alternativ bruksverdi for bedriften gis ny inngangsverdi.

Disse medlemmer vil vise til at næringslivets forskningsinnsats synes å være styrt av andre kriterier enn de som vektlegges av Regjeringen gjennom tid. Dette kan tyde på at næringslivets interesser og behov ikke er tilstrekkelig vektlagt. Det er betenkelig når det fra store bedrifter og næringer blir påpekt at kvaliteten i Norge ikke er tilfredsstillende, og at spørsmålet om høy kvalitet blir brukt som en begrunnelse for store bedrifters forskning i utlandet.

Videre vil disse medlemmer vise til at det store flertall av næringsbedrifter i Norge er små og mellomstore bedrifter med varierende behov. Disse bedriftene bør gis mulighet til å inngå i en eller flere privatfinansierte forskningspooler der dette ansees hensiktsmessig fra den enkelte bedrifts ståsted.

Disse medlemmer vil fremme følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag hvor bedrifter får trukket fra sine investeringer til forskning og forskningsrelatert arbeid ved anskaffelsestidspunktet for utstyret."

Disse medlemmer ser behovet for en avgrensning mellom forskning og annen ordinær drift. Dette er en nødvendig avgrensning som vil kunne få stor betydning. Som en konsekvens må Regjeringen utarbeide egen lovtekst og retningslinjer som må godkjennes av Stortinget.

Disse medlemmer foreslår:

"Stortinget ber Regjeringen om å utarbeide og legge frem forslag for Stortinget til nødvendige avgrensninger mellom næringslivets selvstendige forskningsvirksomhet og ordinær drift."

2.2 Kunnskapsallmenningen, styrke og mangfold

Komiteen slutter seg til meldingens understrekning av at forskningsomfang og forskningskvalitet i betydelig grad er avhengig av situasjonen ved universiteter, vitenskapelige høyskoler, statlige høyskoler, forskningsinstitutter, arkiver, museer og biblioteker.

Komiteen har merket seg at forskningen ved universitetsmuseene ikke er omtalt i meldingen. Disse museene er heller ikke behandlet i museumsmeldingen (St.meld. nr. 22 (1999-2000)). Universitetsmuseene har en viktig rolle å spille når det gjelder langsiktig grunnforskning. Dette gjelder både naturvitenskapelige og kulturhistoriske samlinger. Komiteen mener at det er viktig at universitetsmuseenes spesielle situasjon får nødvendig oppmerksomhet i oppfølgingen av forskningsmeldingen, både når det gjelder arbeidsvilkår og generell plass i "kunnskapsallmenningen". Komiteen ber om at dette hensyn blir ivaretatt i det videre arbeid med ny finansieringsordning for universitetene.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener at en aktiv og målbevisst politikk for å fremme forskningen i Norge også må omfatte tiltak som gir de ulike ovennevnte institusjoner tilfredsstillende arbeidsforhold. Det er ikke tilstrekkelig å liste opp en lang rekke gode tiltak for å styrke forskningen, hvis det ikke samtidig tas skritt for å styrke resten av den såkalte "kunnskapsallmenningen" - og da i første rekke universiteter og høyskoler. Flertallet henviser til at Mjøs-utvalget, som skal avgi sin innstilling i april 2000, utreder en lang rekke prinsipielle spørsmål vedr. utviklingen i høyere utdannelse og regner med å komme tilbake til disse spørsmål i større bredde når resultatet av Mjøs-utvalgets arbeid blir forelagt Stortinget.

Flertallet minner om at Stortinget i april 1998 vedtok at ressurstildelingen til universitetene skulle baseres på prinsipper som vektlegger forskningsdelen av universitetenes formål sterkere enn tidligere. Flertallet er enig i at det må arbeides videre med mål og prinsipper for et nytt finansieringssystem for universiteter og høyskoler, og slutter seg til Regjeringens vurdering av de forskjellige modeller som omtales i meldingen. Etter flertallets mening synes alternativ 1 å være best egnet, men flertallet mener samtidig at det bør arbeides videre med alternativ 3 - også med sikte på å komme frem til en modell hvor den ekstra FoU-bevilgning disponeres i samsvar med institusjonens egne prioriteringer.

Flertallet vil understreke betydningen av at Regjeringen i sine budsjettforslag følger opp det omstillingsarbeid som nå foregår ved universitetene. Dette arbeidet har som en av sine målsettinger å legge til rette for en mer konsentrert forskningsinnsats for å kunne styrke kvaliteten på forskningsarbeidet.

Flertallet viser til at universitetene og høgskolene finansierer en stor andel av grunnforskningen og forskerrekrutteringen gjennom eksterne kilder. Hovedkilden er Forskningsrådet, som har et viktig ansvar for den strategiske delen av grunnforskningen. Flertallet mener det er flere grunner til at bevilgninger til grunnforskning og forskerutdanning i større grad bør inngå i institusjonenes grunnbevilgning. Etter omleggingen til ny finansieringsmodell vil det være lettere å styre grunnbevilgningene inn mot forskning. Det er også behov for å styrke institusjonenes rolle som hovedansvarlige for grunnforskningen.

Flertallet mener derfor at når det gjelder grunnforskning, bør det bli en vesentlig vekst som styres mot universiteter og høyskoler. Det er samtidig viktig at institusjonene styrker det forskningsstrategiske arbeidet. Som i dag forutsettes det at en del av grunnforskningsmidlene kanaliseres gjennom Forskningsrådet. Flertallet mener at økt grunnbevilgning skal sikre både flere stipendiater og flere postdoc.-stillinger finansiert direkte over institusjonenes budsjetter.

Flertallet fremmer følgende utkast til vedtak:

"Stortinget ber Regjeringen legge til rette for at det blir en vesentlig vekst i grunnforskningsmidlene til universiteter og høyskoler."

Flertallet mener at de statlige høgskolene må styrke sin forskningsinnsats på områder der de har spesielle forutsetninger og oppgaver. Dette omfatter også grunnforskning der det er etablert faglig sterke miljøer som ikke er sårbare på grunn av avhengighet av enkeltpersoner. Flertallet er også enig i at statlige høyskoler kan gis rett til å tildele doktorgrad på områder der institusjonen står faglig sterkt.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener det må legges til rette for at kompetansen skal kunne utvikles videre blant annet gjennom at de nye rekrutteringsstillingene også prioriteres til høyskolesektoren. I den forbindelse bør en del av stillingene gjøres mer permanente slik at institusjonene får mulighet til å arbeide mer langsiktig med å bygge opp kompetansen.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen legge til rette for at kompetansen skal kunne utvikles videre i høyskolesektoren gjennom fordelingen av nye rekrutteringsstillinger. En del stillinger gjøres mer permanente slik at institusjonene får mulighet til å arbeide mer langsiktig med å bygge opp kompetansen."

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener at det mellom statlige høyskoler og regionale institutter må etableres et nærmere samarbeid om FoU-innsatsen. Flertallet min-

ner om at høyskolene og instituttene har et felles ansvar for å bidra til en målrettet regional utvikling. Samordning og nært samarbeid om den faglige kompetansen er derfor nødvendig. De ulike statlige høyskolene og instituttene må legge vekt på å få fram en klarere felles faglig profil med utgangspunkt i regionale fortrinn. I tillegg til at dette vil styrke FoU-innsatsen, vil høyskolen bli mer attraktiv som studiested med større grad av forskningsbasert undervisning.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er i prinsippet enige i flertallets omtale av "Kunnskapsallmenningens styrke og mangfold", men disse medlemmer finner det likevel nødvendig å reservere seg. Spesielt fordi flertallet ved sin regionaliseringsidé ukritisk synes å legge opp til en forskningsstruktur som klart uttrykker en vesentlig spredning av ressurser, både menneskelige og materielle. Disse medlemmer finner det påkrevet å presisere at ønsket om forskning på internasjonalt høyt nivå krever fagmiljøer av høy kvalitet og tilfredsstillende omfang. Dette medfører at dagens regionalisering motvirker ønsket om høyt utviklede fagmiljøer i Norge.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, har merket seg at kunsthøyskolene og Musikkhøyskolen på vegne av alle høyere kunstutdannelsesinstitusjoner har fremlagt et program for initiering av kunstnerisk utviklingsarbeid. Flertallet mener at et slikt program er i godt samsvar med Stortingets intensjoner da kunsthøyskolene i 1995 ble integrert i universitets- og høyskoleloven, og kunstnerisk utviklingsarbeid ble sidestilt med forskning og faglig utviklingsarbeid for øvrig. Flertallet forutsetter at departementet vurderer forslaget under arbeidet med den langsiktige strategi for høyere kunstutdannelse i Norge.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti minner om at institusjoner under loven skal gi utdanning basert på det fremste innen forskning, kunstnerisk utviklingsarbeid og erfaringskunnskap. De etablerte forskerutdanningsprogrammene/doktorgradsprogrammene utgjør en av grunnpilarene for å bygge opp grunnforskningen og sikre rekruttering til fagene. Tilsvarende kompetanseutviklingsprogrammer er ikke etablert for kunstnerisk skapende og utøvende fag.

Dette medlem viser til at det allerede er etablert doktorgradsutdanning ved en av kunsthøgskolene. Dette er ikke del av det kunstneriske utviklingsarbeid, men et tradisjonelt grunnforskningsprogram. Dette er nødvendig for blant annet å sikre et høyt faglig nivå på undervisningen.

Dette medlem mener at også for det kunstneriske utviklingsarbeidet må etableres ordninger som sikrer kvaliteten i utdanningen for utøvende kunstnere.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen legge til rette for etablering av kompetanseutviklingsprogrammer for kunstnerisk utviklingsarbeid ved de statlige kunsthøgskolene."

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, konstaterer at man, etter at Forskningsrådet fikk et særskilt strategisk ansvar for utviklingen av instituttsektoren, er kommet et stykke i retning av en mer ensartet instituttpolitikk. Flertallet har merket seg Regjeringens forslag med sikte på å gi gode instituttmiljøer mulighet til å utvikle seg videre - bl.a. ved kvalitetssikring gjennom evalueringer og endringer i grunnfinansieringen. Det er etter flertallets mening viktig at instituttene på denne måten får mulighet til å drive langsiktig kompetanseutvikling.

Komiteen er enig i nødvendigheten av å satse på større grad av kommersialisering av forskningsresultater, og har merket seg at Regjeringen i januar nedsatte et utvalg til å utrede denne saken. Komiteen har registrert at det innenfor forskersamfunnet er en generell mangel på kompetanse når det gjelder kommersialisering. Derfor er det nødvendig å satse på å legge til rette for nærmere kontakt mellom forskning og kommersiell verdiskapning. Komiteen mener det er nødvendig med et sterkere engasjement fra institusjonenes side i dette arbeidet, og at det bør tilrettelegges for et hjelpeapparat for bedre kommersiell utnyttelse av patenterbare oppfinnelser.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, viser til budsjettproposisjonene for inneværende år, hvor tiltak for nyskapning og kommersialisering av forskningsresultater er utførlig omtalt.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet ber om at departementet vurderer om de eksisterende virkemiddelordningene (BRO, program for brobygging mellom næringsliv og forskning, og FORNY, program for forskningsbasert nyskaping og nyetablering) bedre kan forankres i regionene.

En forutsetning for kommersialisering er tilgang på egenkapital. Særlig i de tidlige fasene av prosjektene er det ofte vanskelig å skaffe finansiering. Disse medlemmer mener også det offentlige må bidra til dette og ber om at Regjeringen vurderer om SND, herunder såkornfondene, og START-fondet bedre kan innrettes slik at de bidrar med kapital til forskningsbaserte bedriftsetableringer og spesielt i startfasen. Slike bedriftsetableringer trenger enkelte ganger noe lengre tid før de går med overskudd. Disse medlemmer vil understreke betydningen av at slike fond er forankret i regionene.

Disse medlemmer viser til det næringsrettede MABIT-programmet som støtter FoU-prosjekter med industrielt potensial innenfor områder der man regner med at det er gode muligheter for kommersialisering.

Disse medlemmer ber om at Regjeringen i forbindelse med evalueringen av MABIT-programmet vurderer om man også på andre områder kan satse på slike anvendte FoU-programmer som er forankret i regionene.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil påpeke at skal norsk næringsliv kunne holde følge med og hevde seg i konkurranse med en rask internasjonal utvikling, må det skapes et forskningsmiljø av høy internasjonal standard i Norge. Dette betyr imidlertid ikke etter disse medlemmers oppfatning at all forskning skal utføres i Norge. Det er av største viktighet for nasjonens samlede kunnskaper og en progressiv næringsutvikling at nye arbeidsplasser skapes til erstatning for en suksessiv nedtrapping innen olje og offshore med mer. Det er også viktig for disse medlemmer at næringslivet som bruker av forskning og utvikling bidrar økonomisk på en bedre måte enn i dag, slik at avkastningen på både offentlige og private midler til forskning blir bedre.

En forskningspolitikk basert på en målsetting om et høyt internasjonalt nivå, og en gjennomførings- og kvalitetssikringsmodell som viser at målsettingen er mulig, vil etter disse medlemmers syn skape troverdighet både innen næringslivet og innen det internasjonale forskningsmiljø. Dette betinger en endring i bruk av politiske virkemidler og styringssystemer. Institusjoner som driver forskning på høyt kvalitativt nivå, må klart prioriteres med tildeling av midler og institusjonenes selvstendighet og uavhengighet må styrkes vesentlig.

Disse medlemmer stiller seg undrende til at det ikke vektlegges sterkere at spesielt næringsrettet forskning og anvendt forskning må finansieres ut fra kostnytte effekt. Disse medlemmer vil påpeke at det offentlige har et hovedansvar for finansiering av forskning knyttet opp til utdanning, for eksempel doktorgrader eller annen relevant høyere utdanning. Dette gjelder i hovedsak den frie grunnforskning. Når det gjelder næringslivets behov for nyskaping eller nyutvikling, er ikke dette et overordnet offentlig ansvar. Etter disse medlemmers syn må det foretas nødvendige avveininger slik at de offentlige midler som bevilges får en best mulig avkastning.

Når det gjelder grunnforskningens spesielle situasjon, som sett av byggeklosser i en nasjonal kunnskapsbase, er denne typen forskning et overordnet offentlig ansvar knyttet opp til universiteter og vitenskapelige høyskoler. Disse medlemmer vil derfor presisere at en ytterligere spredning av forskningsmidler regionalt på det sterkeste må unngås.

Disse medlemmer har merket seg at et meget bredt flertall fortsatt er av den oppfatning at høyere utdanning skal være forskningsbasert. Disse medlemmer beklager dette, fordi begrensede forskningsmidler vil bli fordelt mer på basis av geografi og antall institusjoner enn ut fra prinsippet om kvalitet på utført arbeid. I tillegg er det ikke faglig belegg for at utdanning på grunnfagsnivå må være forskningsbasert. Det er, slik disse medlemmer vurderer det, rimelig å anta at dette også gjelder mellomfag, spesielt fordi flertallet av studenter på dette nivå ikke har intensjoner om en høyere grads utdanning, og derfor ikke vil trenge den forskningsbaserte trening og tenkemåte.

Disse medlemmer har videre merket seg at en undersøkelse foretatt av NIFU om norsk forskning og høyere grads utdanning på 90-tallet, konkluderer med at kun 16 pst. av avlagte doktorgrader i Norden i perioden er norske. En så lav produksjon av doktorgrader må, etter disse medlemmers syn, komme til å prege fremtidens høyere utdanning og ytterligere svekke den nasjonale forskningsinnsatsen.

Disse medlemmer vil fremme forslag om en gjennomgang og en kvalitetsvurdering med tanke på konsentrasjon av forskningsinstitusjonene og derigjennom en konsentrasjon av bevilgningene.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen foreta en bred gjennomgang av hensiktsmessigheten av nåværende høyere utdanningsstruktur med tanke på effektivisering og konsentrasjon av forskningsmiljøene, ut fra en faglig vurdering."

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, har merket seg at flere høringsinstanser, inkludert Det Norske Videnskaps-Akademi, fremhever rekrutteringsspørsmålet som det mest presserende problem i norsk forskning. Flertallet har merket seg at Regjeringen tar sikte på å øke antallet rekrutteringsstillinger med gjennomsnittlig 150 pr. år over en femårsperiode, og at det samtidig foreslås flere tiltak for å beholde forskerrekruttene etter at selve rekrutteringsperioden er over. Flertallet slutter seg i hovedsak til Regjeringens forslag, men vil samtidig fremheve en del faktorer som må tas med i vurderingen når man drøfter tiltak for å stimulere rekrutteringen til norsk forskning. Flertallet vil spesielt understreke at den generelt vanskelige budsjettsituasjon ved universiteter og høyskoler er med på å gjøre en vitenskapelig karriere mindre attraktiv. Dette gjelder både usikkerhet om fremtidige arbeidsmuligheter og det offentliges manglende mulighet til å konkurrere når det gjelder lønns- og arbeidsforhold. Flertallet vil i denne sammenheng minne om at universiteter og høyskoler - til tross for den manglende evne til å følge opp lønnsnivået i det private næringsliv - helt opp til de senere år har fremstått som en attraktiv arbeidsplass, nettopp på grunn av gode forhold for forskningsaktiviteter. Det er dessverre grunn til å tro at universiteter og høyskoler gradvis har fått redusert denne fordelen - i takt med økte studenttall og budsjettinnstramninger. Trangere rammer har bl.a. resultert i reduserte muligheter til å delta i et internasjonalt forskningssamarbeid (gjennom deltagelse på konferanser, forskningsreiser til utlandet etc.), samtidig som midlene til innkjøp av

bøker, tidsskrifter o.l. er blitt mindre. Innstramningene i driftsbudsjettene har også ført til dårligere faglige tilbud når det gjelder bibliotektjenester. Flertallet mener at denne utvikling har negative konsekvenser ikke bare for kvalitet og omfang i undervisning og forskning, men også for institusjonenes tiltrekningskraft som arbeidssted for personer som ønsker å satse på en vitenskapelig karriere. Flertallet mener derfor at et krafttak for forskerrekruttering må følges av en betydelig styrkelse av driftsbudsjettene ved universiteter og høyskoler.

Flertallet mener at Regjeringens mål om 150 nye rekrutteringsstipendiater pr. år er for lavt i forhold til behovet for høyt kvalifiserte forskere. Tallet må derfor forstås som en terskel, ikke som et tak, for rekrutteringsstillinger i perioden. For å markere dette går flertallet inn for at terskelen legges på minst 150 i de to første årene og heves til minst 200 pr. år i de neste tre år. Dette vil gi tid til å gjennomføre helt nødvendige stimuleringstiltak.

Flertallet vil spesielt understreke behovet for å bedre rekrutteringen til medisinske fag og til real- og teknologifagene.

Flertallet fremmer følgende utkast til vedtak:

"Stortinget ber Regjeringen legge til grunn at veksten i antall rekrutteringsstillinger i en femårsperiode skal være minst 150 de første to årene og heves til minst 200 pr. år de neste årene."

Komiteen henviser til at det på grunn av mangel på høyt kvalifiserte norske forskere i enkelte fag kan være nødvendig å engasjere utenlandske forskere for å dekke behovene ved universiteter og høyskoler og i andre forskningsmiljøer.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at Norge har hatt en streng praksis når det gjelder oppholds- og arbeidstillatelse for utenlandske forskere som har deltatt i norsk forskerutdannelse. Det er viktig at Norge ikke stimulerer "hjerneflukt" fra land som har stort behov for forskningskompetanse. Dagens norske praksis fører imidlertid ofte til at høyt kvalifiserte unge forskere reiser til USA eller et annet vestlig land, mens norsk forskning og høyere utdannelse går glipp av vedkommendes kompetanse. Flertallet ber Regjeringen vurdere dagens regelverk og praksis med sikte på en oppmykning.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet har merket seg at flere høringsinstanser, inkludert Det Norske Videnskaps-Akademi, og også institusjonene selv har pekt på rekrutteringsspørsmålet innen forskning som et klart hinder for en fremtidig forskning på høyt nivå. Disse medlemmer har videre merket seg at Regjeringen tar sikte på å øke antallet rekrutteringsstillinger med gjennomsnittlig 150 pr. år over en femårsperiode. Dette vil etter disse medlemmers syn binde meget store budsjettmidler og vil kunne være til hinder for raske omstillinger og fleksibilitet i fremtiden. Disse medlemmer ville se det som mer hensiktsmessig at den enkelte institusjon hadde større frihet til å løse sine umiddelbare behov innenfor egen institusjon uten denne statlige overstyringen. Disse medlemmer vil derfor vise til tidligere forslag i bl.a. budsjettinnstillinger de siste år.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, slutter seg til Regjeringens vurderinger og forslag når det gjelder samisk forskning.

Flertallet viser videre til at andelen kvinner på høyt nivå innenfor forskning og akademisk undervisning fortsatt er lav. Flertallet mener dette er bekymringsfullt og vil be departementet vurdere egnede stimuleringstiltak med sikte på å fremme bedre kjønnsfordeling når det gjelder forsker- og lærerstillinger ved institusjonene.

Flertallet fremmer følgende utkast til vedtak:

"Stortinget ber Regjeringen foreslå tiltak for å bedre likestillingen innenfor forskning og høyere utdanning."

2.3 Forskning for virke og velferd

Komiteen slutter seg til fremstillingen i meldingen og er enig i understrekningen av viktigheten av næringsrettet FoU i bred forstand. Komiteen er enig i at det må legges øket vekt på den langsiktige og grunnleggende forskning som skal bidra til fornyelse av norsk næringsliv.

Komiteen har merket seg at Regjeringen er særlig opptatt av å innrette de nærings- og forskningspolitiske virkemidler slik at de kan støtte opp under utviklingen av nye ideer, produkter og bransjer. I samsvar med dette vil Regjeringen satse på langsiktig strategisk forskning på viktige teknologiområder og "prioritere virkemidler som kan nå nystartede kunnskapsbaserte bedrifter". Komiteen mener at det i denne sammenheng er viktig å understreke at det, i tillegg til å satse på ny næringsvirksomhet, også er nødvendig fortsatt å styrke såkalt tradisjonell industri, slik at denne kan fornye seg og bidra til ny verdiskapning. Det er en kjensgjerning at mye ny næringsvirksomhet oppstår i og rundt eksisterende industri.

Komiteen er enig i Regjeringens understrekning av at det er viktig å styrke konkurranseevnen i maritim sektor gjennom øket satsing på FoU. Komiteen konstaterer at maritim sektor er en av Norges få komplette næringsklynger, og en av de næringer der Norge på flere områder har en ledende internasjonal posisjon. Øket FoU-innsats innenfor de forskjellige deler av maritim sektor er nødvendig for å sikre Norges posisjon som internasjonalt ledende sjøfartsnasjon.

Komiteen vil også understreke betydningen av det nyskapnings- og verdiskapningspotensial som finnes i

de tradisjonelle næringer basert på landets naturressurser og råvarer. Skal dette potensial kunne utløses, er det viktig at disse næringene ikke blir liggende etter når det gjelder forskning og utvikling. Resultatet av en slik politikk vil være at disse viktige industriene lett kan utvikle seg i retning av å bli rene råvareleverandører, mens teknologiske nyvinninger, videreforedling og verdiskapning i større grad skjer i utlandet.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil også understreke at det må legges vekt på at kunnskap som erverves gjennom brukerstyrte programmer, i størst mulig grad skal tilfalle kunnskapsallmenningen. Det vil derfor være viktig at offentlige og private forskningsinstitusjoner deltar i de brukerstyrte programmene. Flertallet mener dessuten at antallet stipendiater knyttet til brukerstyrte programmer bør økes.

Flertallet viser til at det er forutsatt at næringslivet skal bidra med ca. halvparten av veksten i bevilgningene til forskning i femårsperioden. Næringslivets bidrag omfatter både egen forskningsinnsats, brukerstyrte programmer under Forskningsrådet og bevilgninger til universiteter og høyskoler. For de brukerstyrte prosjektene er det forutsatt at brukeren skal bidra med minst 50 pst. av kostnadene. Det er videre forutsatt at prosjektet skal involvere flere brukere.

Flertallet mener det unntaksvis bør gis åpning for at brukerstyrte prosjekter også kan omfatte bare en virksomhet. Flertallet ser det som helt nødvendig at det vises stor fleksibilitet dersom en skal få frem den omfattende økning i forskningsinnsatsen som er forutsatt. Selv om en virksomhet ikke får med andre aktører i et prosjekt, må Forskningsrådet kunne delta dersom prosjektet vurderes som viktig i en samfunnsmessig sammenheng.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til sine merknader og forslag under pkt. 2.1.

Disse medlemmer anser det ikke som et mål i seg selv at offentlige forskningsinstitusjoner må delta i brukerstyrte prosjekter, men ser at deltakelse i enkelte prosjekter kan være hensiktsmessig.

Komiteens medlemmer fra Høyre vil understreke behovet for en helhetlig politikk for å øke næringslivets innovasjonsevne. Kunnskapsutvikling og kunnskapsspredning er av uvurderlig betydning for næringsutviklingen, og vil være avgjørende for om vi som nasjon vil makte å fylle det såkalte "verdiskapningsgapet". Disse medlemmer vil komme tilbake til disse spørsmål i forbindelse med behandlingen av Hervik-utvalgets forslag, men vil allerede nå peke på følgende elementer:

- skattestimulanser, f.eks. gjennom overprisavskrivning for FoU-investeringer,
- fjerning av investeringsavgift på forskningsutstyr,
- tiltak for å sikre teknologioverføring, f.eks. gjennom et nasjonalt nettverk for teknologioverføring,
- fortsatt satsing på tiltak for å øke interessen for real- og teknologifag på alle trinn i utdannelsessystemet, og
- øket samarbeid mellom skole og næringsliv, og tiltak for å øke interessen for nyskapning og entreprenørskap gjennom videregående og høyere utdannelse.

Disse medlemmer minner om at det viktigste fundament for fremtidens forskning legges i dagens skole. Å styrke kvaliteten i skolens læringsprosesser på alle nivå er derfor den mest langsiktige av alle former for forskningspolitikk.

Komiteen er enig i Regjeringens forutsetning om at det skal stilles som gjennomgående krav at kvalitet i sterkere grad skal prioriteres ved fordeling av offentlige forskningsmidler. Komiteen er enig i Regjeringens forslag om at det de neste årene legges opp til en særskilt satsing på marin forskning, informasjons- og kommunikasjonsteknologi, medisin og helse og forskning i skjæringsfeltet mellom miljø og energi.

Komiteen mener det er grunn til å understreke betydningen av flerfaglig og tverrfaglig forskning også opp mot de fire satsningsområdene. Ny kunnskap og innsikt som skal gi grunnlag for næringsvekst skapes ofte i skjæringspunktene mellom ulike fagdisipliner. Den innsikt og tilnærming til et problem som de humanistiske fagene og samfunnsfagene representerer, må gis plass innefor satsningsområdene.

Komiteen fremmer følgende utkast til vedtak:

"Stortinget ber Regjeringen legge til rette for at tverrfaglige perspektiver blir integrert i forskning også på de fire satsningsområdene."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre, mener Norge må bli et foregangsland i å utvikle teknologi som kan redusere utslippene av CO_2 fra gasskraftverk. Flertallet viser til Norges store gassressurser, våre muligheter til å deponere CO_2 i kontinentalsokkelen og våre lange tradisjoner som energinasjon, som gir oss både et spesielt ansvar og et godt utgangspunkt for å lykkes. Flertallet mener det offentlige må bidra til en slik utvikling og viser til Stortingets forestående behandling av St.meld. nr. 29 (1999-2000) om energipolitikken.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at skjæringspunktet mellom energi og miljø er et prioritert område. Det er derfor nødvendig å intensivere satsingen på utvikling av miljøvennlig teknologi. Det vises til at dette er et område hvor Norge har komparative fortrinn. Disse medlemmer viser spesielt til vår vannkraftproduksjon og de

muligheter som aktiviteter på kontinentalsokkelen kan gi. Disse medlemmer ser det som ønskelig at Norge på dette området kan oppnå høy internasjonal anerkjennelse, basert på funksjonelle, kvalitative løsninger.

Komiteen viser til at økt satsing på marin forsking skal styrke hele det norske forskningsmiljøet på området. Hovedmålet er å få forskning av høy kvalitet som kan bidra til å utløse verdiskapningspotensialet.

Komiteen viser til forslaget om å innføre en egen FoU-avgift for fiskeri- og havbruksnæringen. Komiteen vil understreke at inntektene fra en slik avgift må brukes til forskning og utviklingsarbeid som har direkte tilknytning til næringen.

Komiteen har merket seg at Fiskeridepartementet i St.prp. nr. 1 (1999-2000) sier at "Forvaltningsansvaret for ordningen er foreslått lagt til et styre som består av de mest sentrale næringsorganisasjonene". Komiteen holder fast ved at midlene fra FoU-avgiften skal disponeres av næringen selv.

Komiteen viser til at Regjeringen har varslet en odelstingsproposisjon i løpet av vårsesjonen 2000 der en vil foreslå forvaltningsmodell og retningslinjer for en generell FoU-avgiftsordning i fiskerinæringen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener også at det i tillegg til inntektene fra FoU-avgiften skal bevilges en tilsvarende stor del forskningsmidler over statsbudsjettet.

Disse medlemmer viser også til næringskomiteens behandling av stortingsmeldingen om perspektiver på utvikling av norsk fiskerinæring.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre henviser til at spørsmålet om en egen FoU-avgift for fiskeri- og havbruksnæringen ble behandlet i næringskomiteens innstilling om perspektiver på utvikling i norsk fiskerinæring (jf. Innst. S. nr. 93 (1998-1999)). I denne innstillingen stod Høyre og Fremskrittspartiet sammen om følgende merknad:

"Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre mener en eventuell FoU-avgift bare bør innføres dersom det er bred tilslutning til dette i fiskerinæringen. Det er en forutsetning at næringen selv administrerer ordningen og bestemmer hvordan de innbetalte midlene skal brukes...."

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at forskning er et viktig virkemiddel for regional fornyelse og næringsutvikling og bosetting. Flertallet forutsetter at regionenes behov også blir ivaretatt i den planlagte styrkingen av norsk forskning.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at Nord-Norge har en forskningsandel som ligger på om lag halvparten av landsgjennomsnittet. Disse medlemmer mener det er avgjørende for utvikling i nærings- og arbeidslivet at det skapes interessante og utfordrende miljøer for mennesker med høy kompetanse. Disse medlemmer mener derfor det skal være en målsetning at forskningsandelen i Nord-Norge økes opp til landsgjennomsnittet. I den sammenheng vil disse medlemmer understreke at det må satses på de områdene som har naturlige fortrinn.

Ifølge stortingsmeldingen skal den marine forskningen trappes kraftig opp. Disse medlemmer vil her peke på at det er store muligheter for utvikling i miljøet rundt Norges fiskerihøgskole og fiskeriforskningen i Tromsø. Disse medlemmer mener også det bør være mulig å utvikle forskningsmiljøet i Bodø videre, særlig med hensyn til næringsutvikling og kystsoneforvaltning når havbruksnæringa etter hvert får en kraftig økning. Disse medlemmer vil videre peke på mulighetene for utvikling av telemedisin.

Det er også en betydelig aktivitet innen rom- og atmosfæreforskning i landsdelen. Disse medlemmer vil peke på den aktiviteten som foregår på Svalbard, Tromsø, Narvik og Andøya, og mener dette kan utvikles videre.

Disse medlemmer ber om at det blir lagt til rette for en vekst i forskningsinnsatsen i Nord-Norge, blant annet gjennom fordelingen av rekrutteringsstillinger.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre viser til at et flertall i komiteen går inn for å øke grunnbevilgningene til institusjonene. Dette vil også omfatte universitetet og høgskolene i Nord-Norge. Disse medlemmer viser for øvrig til disse miljøenes styrke når det gjelder marin forskning og de muligheter for næringsutvikling dette gir i landsdelen. Disse medlemmer mener videre det er viktig å spre forskningsinnsatsen over hele landet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre finner ikke at det i behandlingen av en stortingsmelding om vår nasjonale forskningsinnsats gir noen mening å sette de enkelte landsdeler opp mot hverandre og drøfte lokaliseringsspørsmål basert på formodninger om de enkelte landsdelers plassering i forhold til et tenkt landsgjennomsnitt.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti minner om at et flertall i Stortinget tidligere har vedtatt å opprette et nytt tungt forskningsmiljø på Fornebu. Dette medlem frykter at dette vil svekke etablerte forskningsmiljøer i andre deler av landet og gjøre det vanskelig å øke forskningsinnsatsen utenfor de sentrale områdene.

2.4 Med verden som virkefelt

Komiteen er enig i Regjeringens sterke understrekning av at norsk forskning må være en aktiv deltager i internasjonalt forskningssamarbeid, både i orga-

niserte og uorganiserte former. Gode muligheter for deltagelse i internasjonalt forskningssamarbeid er viktig for kvaliteten i norsk forskning. Direkte kontakt mellom norske og utenlandske forskere vil fortsatt være av stor betydning for faglig utvikling og oppdatering. Dette er særlig viktig på områder der norske forskningsmiljøer er små og/eller utviklingen av ny kunnskap er rask. Komiteen slutter seg til de forskjellige forslag med sikte på å styrke samarbeid og kontakt mellom enkeltforskere, inkl. øket internasjonalisering av forskerutdannelsen.

Komiteen deler Regjeringens positive vurdering av Norges deltagelse i organisert internasjonalt forskningsssamarbeid. Komiteen konstaterer at det i løpet av de senere år er gjennomført en rekke evalueringer av Norges deltagelse i flere internasjonale forskningsinstitusjoner og -programmer, og at konklusjonen for disse evalueringers vedkommende er at utbyttet fra norsk side berettiger ressursinnsatsen. Komiteen understreker viktigheten av at det arbeides kontinuerlig med sikte på å øke norsk utbytte av de forskjellige samarbeidsprosjekter. Dette gjelder spesielt arbeidet for bedre industriell og samfunnsmessig utnyttelse av norsk deltagelse i de enkelte prosjekter. Komiteen har spesielt merket seg Regjeringens arbeid for å øke det faglige utbytte av CERN-deltagelsen, og er enig i at det i den aktuelle situasjon ikke er aktuelt for Norge å trekke seg fra dette samarbeidet.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, mener det er grunn til å anta at forskningssamarbeidet innenfor rammen av EØS-avtalen vil bli stadig mer omfattende i årene som kommer. Flertallet henviser til at EUs rammeprogram etter hvert har utviklet seg til å bli en hovedarena for internasjonalt forskningssamarbeid, etter at EU har åpnet for samarbeid både med søkerland og ikke-medlemsland som f.eks. USA, Kina og Australia. Denne utviklingen åpner etter flertallets mening gode muligheter for Norge, men samtidig er det en viktig utfordring for Norge å arbeide enda mer aktivt for å utnytte rammeprogrammets muligheter. Det bør f.eks. arbeides videre med sikte på å stimulere flere norske forskermiljøer til å kvalifisere seg for deltagelse i EUs rammeprogram, også med sikte på prosjektledelse i norsk regi.

Komiteen har merket seg de omlegginger som er gjennomført innenfor det nordiske forskningssamarbeid, bl.a. gjennom en strategiplan for en samlet nordisk forskningspolitikk.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, er enig i ønskeligheten av å videreutvikle den nordiske dimensjon i forskningen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre er også enig i dette, men antar at det samtidig er realistisk å regne med at de nordiske EU-medlemmer etterhvert vil orientere seg mer mot et samarbeid innenfor EU-systemet, også når det gjelder forskning.

Komiteen slutter seg til Regjeringens forslag når det gjelder å utvikle potensialet for internasjonalt forskningssamarbeid på norsk jord på områder der Norge har faglige og geografiske fortrinn. Komiteen mener at Svalbard i denne sammenheng står i en helt spesiell situasjon.

Komiteen er enig i at Norge har en forpliktelse til å støtte demokrati- og samfunnsbygging i andre land, og at forskning er viktig i denne sammenheng. Komiteen tar meldingens fremstilling av aktuelle mål og tiltak til etterretning.

Komiteen mener at det er viktig å videreføre en aktiv norsk deltagelse i internasjonale forskningspolitiske fora, og å styrke den forskningspolitiske dialog på bilateralt nivå. Komiteen er enig i ønskeligheten av å styrke støtteapparatet for informasjon og rapportering om forsknings- og teknologispørsmål, både gjennom fortsatt utplassering av forskningsråder og industriattachéer ved enkelte utestasjoner og gjennom en bedre utnyttelse av utestasjonene generelt.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet har merket seg institusjonenes bekymring for at mye tid og ressurser brukes i forhold til søknader om deltagelse i internasjonale forskningsprosjekter eller for å få finansiert egne forskningsprosjekter. Etter disse medlemmers syn må arbeidsmetodikken og ansvarsområdene på dette felt gjennomgås nøye, slik at de begrensede forskningsressurser vi har, blir brukt på en mest mulig hensiktsmessig og forskningsrelatert måte.

2.5 Frihet, åpenhet og ansvar i forskningen

Komiteen er enig med Regjeringen i at forskningens frihet fortsatt må ligge fast som et helt grunnleggende prinsipp. Komiteen er også enig i at det ikke synes aktuelt å foreslå noen vesentlig kursendring innenfor det forskningsetiske kontrollarbeid og heller ikke nye institusjoner eller kontrollorganer.

Komiteen legger stor vekt på at det føres en kontinuerlig og åpen debatt om forskningsetiske spørsmål. Det er også viktig at forskersamfunnet selv må ha et ansvar for at det ikke skjer en utvikling innenfor forskningen som kommer i konflikt med generelt aksepterte verdier. I denne sammenheng står prinsippene om menneskeverd, likeverd og om aldri å behandle et menneske bare som et middel helt sentralt. Komiteen er enig i at Forskningsrådet bør vurdere å etablere et tverrfaglig forskningsprogram om de etiske aspekter i forbindelse med genteknologien. Det er vik-

tig at forskersamfunnet selv analyserer og reflekterer over konsekvensene av vitenskapelige resultater.

Komiteen påpeker at de regionale forskningsetiske komiteer for medisin er viktige instrumenter for å sikre at etiske problemstillinger rundt medisinsk forskningsvirksomhet blir skikkelig vurdert. De regionale forskningsetiske komiteene bør ha et direkte ansvar for å initiere en offentlig debatt om etiske problemstillinger i tilknytning til aktuelle medisinske forskningsprosjekter. Komiteen er enig i at komiteene bør sikres bedre arbeidsbetingelser enn i dag. Komiteen mener disse komiteene må få selvstendige budsjett og tilføres økte økonomiske ressurser.

Komiteen slutter seg til meldingens understrekning av at det er behov for en nærmere utredning av de etiske problemer knyttet til oppdragsforskning.

2.6 Styring og samordning

Komiteen er enig i at det også i fremtiden vil være nødvendig å ha et system hvor midlene til forskning og utvikling bevilges i form av "rene" og "sammensatte" forskningsbevilgninger. Selv om dette systemet kan virke uoversiktlig og skape problemer for gjennomføringen av overordnede forskningsstrategiske tiltak, gjenspeiler systemet allikevel den samfunnsvirkelighet som forskning og utvikling må forholde seg til. Komiteen er tilfreds med at de foreslåtte omleggingen for grunnfinansieringen av universiteter og høyskoler og for funksjonstilskuddet til regionsykehusene vil gjøre det enklere å tillegge overordnede forskningspolitiske vurderinger større vekt enn tidligere. Samtidig vil komiteen understreke viktigheten av at disse virkemidlene blir tatt i bruk så snart som mulig.

Komiteen deler Regjeringens understrekning av at det er ønskelig å styrke den forskningspolitiske samordningen, og har med tilfredshet merket seg at Regjeringens forskningsutvalg er gjenopprettet. Komiteen har merket seg at Forskningsrådet mener at det er nødvendig å styrke den forskningspolitiske koordineringen, og at Forskningsrådet bl.a. foreslår at det i hver stortingsperiode bør fremlegges en forskningsmelding og et langtids forskningsbudsjett. Komiteen mener at det bør arbeides videre med disse forslagene. Selv om sektorprinsippet fortsatt bør og skal ligge til grunn for organiseringen i norsk forskning, vil realisering av Forskningsrådets forslag bl.a. kunne bidra til å gjøre forskningspolitiske intensjoner mer forpliktende. Komiteen mener også at gjennomføringen av forslagene vil være i tråd med de intensjoner om bedre samordning av forskningspolitikken som lå til grunn både for etableringen av Norges forskningsråd og for omdannelsen av den tidligere Kirke- og undervisningskomité til en Kirke-, utdannings- og forskningskomité, med en overføring av ansvaret for forskningsbevilgninger fra flere fagkomiteer til den nye komiteen. Ytterligere tiltak for å styrke ansvaret for å utforme en langsiktig og samordnet forskningspolitikk bør etter komiteens oppfatning vurderes.

Komiteen er enig i at kvalitet må være et gjennomgående mål for all forskning. Siden kvalitet imidlertid er en vanskelig målbar størrelse, er det sannsynligvis lettere å få oppslutning om kvalitet som forskningspolitisk mål enn å få enighet om hvilke kriterier som skal vektlegges - og hvor sterkt - i vurderingen av konkrete prosjekter eller forskningsmiljøer. Komiteen har merket seg de felles kriterier for kvalitetsvurdering som er skissert i meldingen, og er enig i at evalueringer i økende grad bør kunne brukes som forskningspolitisk instrument. Komiteen er også enig i at kvalitetsvurderinger skal tillegges større vekt ved fordeling av midler gjennom Forskningsrådet, men har vanskelig for å se at det er dekning for å hevde at en økning av forskningsmidler gjennom Forskningsrådet i seg selv bidrar til "å fremme kvalitetsdimensjonen". Det er ingen grunn til å tro at universiteter og høyskoler legger mindre vekt på kvalitet enn Forskningsrådet, selv om det utvilsomt er mulig å skjerpe kvalitetsbevisstheten hos alle som er engasjert i forskning.

Komiteen har registrert at erfaringene med såkalte "centres of excellence" er positive. I flere land har etableringen av slike sentre bidratt til vesentlig øket forskningsaktivitet, bedret forutsetningene for forskning og løftet forskningsprofilen for vertsinstitusjonene. Toppforskningsprogrammet innenfor medisin og helse, Senter for høyere studier og Sars-senteret for forskning innenfor marin molekylærbiologi er interessante norske eksempler på at vektlegging og "premiering" av fremragende forskning gir positive resultater. Komiteen er enig i at det bør innføres en mer systematisk ordning for å stimulere fremragende forskning også i Norge. Komiteen er enig i at det er naturlig at Forskningsrådet får i oppdrag å utrede en norsk ordning med sentre for fremragende forskning.

Komiteen legger vekt på at sentre for fremragende forskning bygges opp rundt forskere som allerede har vist at de kan hevde seg internasjonalt på et faglig høyt nivå. Det må være en forutsetning at alle fagmiljøer som ønsker å komme i betraktning som senter for fremragende forskning, får anledning til å fremstille seg for vurdering.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet vil likevel understreke at dette ikke innebærer en sementering av dagens struktur. Disse medlemmer mener det skal være mulig å bygge opp nye kompetansemiljøer, både av hensyn til en regional fordeling og gjennom at nye fagområder blir mer aktuelle.

Disse medlemmer foreslår:

"Stortinget ber Regjeringen ved opprettelse av sentre for fremragende forskning legge til grunn at det også skal tas hensyn til en regional fordeling og at nye fagområder kan bli aktuelle."

Komiteen har merket seg at Regjeringen nå vil gjennomføre den evaluering av Norges forskningsråd

og forskningsrådsreformen, som Stortinget sluttet seg til under behandlingen av Langtidsprogrammet for 1998-2001.

Komiteen har merket seg at Regjeringen i meldingen redegjør for en del foreløpige vurderinger av erfaringene etter forskningsrådsreformen. Disse foreløpige vurderingene innbyr til meningsytringer, men komiteen ønsker ikke å foregripe den varslede eksterne evaluering og vil derfor i denne omgang nøye seg med å ta vurderingene til etterretning. Komiteen vil understreke at det er viktig at evalueringsgruppen får et bredest mulig mandat, både i forhold til de opprinnelige mål for forskningsrådsreformen og i forhold til de erfaringer som er vunnet siden 1993. Det er også viktig at gruppen blir sammensatt på en slik måte at den i alle deler av det norske forskningssystemet fremstår som uavhengig og vel kvalifisert for oppgaven.

En viktig ambisjon med forskningsrådsreformen var å sikre bedre koordinering av forskningen på tvers av fag-, sektor- og departementsgrenser. I praksis er det langt igjen til denne målsettingen blir nådd. Komiteen ber derfor Regjeringen vurdere endringer i presentasjonen av budsjettet med sikte på å kunne se de samlede forskningsbevilgninger under ett.

Komiteen henviser til at Stortinget under budsjettbehandlingen høsten 1998 vedtok å be Regjeringen fremme forslag om å opprette et Norges forskningsfond, basert på midler fra et evt. salg av statlige aksjer. Regjeringen fulgte opp dette vedtaket gjennom forslag i Revidert nasjonalbudsjett 1999 om å opprette et forsknings- og nyskapningsfond, med en fondskapital på 3 mrd. kroner. I proposisjonen (St.prp. nr. 67 (1998-1999)) heter det bl.a. om anvendelsen av fondet:

"Forskningsfondet skal kunne finansiere langsiktig grunnleggende forskning innenfor alle sektorer og forskning i gråsonen mellom sektorer. ..."

Dette utdypes i meldingen, hvor det heter

- at "Forslaget om å opprette et fond har delvis sin bakgrunn i behovet for for en finansieringsmekanisme som er mer tålmodig og langsiktig enn de årlige statsbudsjettene, og som særlig kan nyttes til å styrke den langsiktige, grunnleggende forskningen.",
- at "Fondet skal altså være en finansiell mekanisme som "tenker" langsiktighet og helhet.." og
- at "For de neste årene betyr det konkret, i tråd med meldingens prioriteringer, at fondet skal bidra til å realisere styrkingen av den langsiktige, grunnleggende forskningen i kunnskapsallmenningen og de mer langsiktige delene av de fire brede tematiske satsinger, herunder nye tiltak for kvalitet."

Komiteen er enig i ovenstående prinsipper for anvendelsen av fondet, og legger samtidig stor vekt på at fondet gjennom sin bevilgningspraksis kan bidra til å motvirke den sektortekning som ellers lett gir seg utslag innenfor det norske forskningssystemet. Det er viktig å hindre at fondet blir brukt til kortsiktige tiltak for å kompensere manglende bevilgninger over de ordinære budsjetter.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, henviser til at det på budsjettet for 2000 er bevilget 90 mill. kroner i fondsavkastning. Beløpet er i seg selv ikke ubetydelig, men oppfyller allikevel ikke ambisjonene i meldingen om den rolle fondet skal spille i den planlagte opptrapping av forskningsbevilgningene.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre og Sosialistisk Venstreparti, mener at for å oppnå dette bør fondet få en forvaltningskapital på 10-15 mrd. kroner i løpet av 5-års perioden.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil ikke på det nåværende tidspunkt binde seg opp til en fremtidig bevilgning i størrelsesorden 10-15 mrd. kroner.

Komiteen har merket seg at Forskningsrådet har tatt til orde for en kraftig økning av fondskapitalen så raskt som mulig.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, er enig i at det er ønskelig å få en rask økning av fondskapitalen, og fremmer følgende utkast til vedtak:

"Stortinget ber Regjeringen om at det som et ledd i strategien for å styrke norsk forskning i den kommende femårsperioden legges opp til en betydelig økning av fondskapitalen til fondet for forskning og nyskapning, basert på de forutsetninger som lå til grunn for etableringen av fondet, jf. St.prp. nr. 67 (1998-1999). Det forutsettes at en opptrappingsplan for fondet legges frem i Revidert nasjonalbudsjett for 2000."

3. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Arbeiderpartiet:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen legge til rette for at kompetansen skal kunne utvikles videre i høyskolesektoren gjennom fordelingen av nye rekrutteringsstillinger. En del stillinger gjøres mer permanente slik at institusjonene får mulighet til å arbeide mer langsiktig med å bygge opp kompetansen.

Forslag 2

Stortinget ber Regjeringen ved opprettelse av sentre for fremragende forskning legge til grunn at det også skal tas hensyn til en regional fordeling og at nye fagområder kan bli aktuelle.

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 3

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag hvor bedrifter får trukket fra sine investeringer til forskning og forskningsrelatert arbeid ved anskaffelsestidspunktet for utstyret.

Forslag 4

Stortinget ber Regjeringen om å utarbeide og legge frem forslag for Stortinget til nødvendige avgrensninger mellom næringslivets selvstendige forskningsvirksomhet og ordinær drift.

Forslag 5

Stortinget ber Regjeringen foreta en bred gjennomgang av hensiktsmessigheten av nåværende høyere utdanningsstruktur med tanke på effektivisering og konsentrasjon av forskningsmiljøene, ut fra en faglig vurdering.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 6

Stortinget ber Regjeringen legge til rette for etablering av kompetanseutviklingsprogrammer for kunstnerisk utviklingsarbeid ved de statlige kunsthøgskolene.

4. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

I

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag til en opptrappingsplan for forskningsbevilgningene, som kan sikre at Norge minst når gjennomsnittlig OECD-nivå i løpet av fem år. Opptrappingsplanen fremlegges i Revidert nasjonalbudsjett våren 2000.

II

Stortinget ber Regjeringen legge til rette for at det blir en vesentlig vekst i grunnforskningsmidlene til universiteter og høyskoler.

III

Stortinget ber Regjeringen legge til grunn at veksten i antall rekrutteringsstillinger i en femårsperiode skal være minst 150 de første to årene og heves til minst 200 pr. år de neste årene.

IV

Stortinget ber Regjeringen foreslå tiltak for å bedre likestillingen innenfor forskning og høyere utdanning.

V

Stortinget ber Regjeringen legge til rette for at tverrfaglige perspektiver blir integrert i forskning også på de fire satsningsområdene.

VI

Stortinget ber Regjeringen om at det som et ledd i strategien for å styrke norsk forskning i den kommende femårsperioden legges opp til en betydelig økning av fondskapitalen til fondet for forskning og nyskapning, basert på de forutsetninger som lå til grunn for etableringen av fondet, jf. St.prp. nr. 67 (1998-1999). Det forutsettes at en opptrappingsplan for fondet legges frem i Revidert nasjonalbudsjett for 2000.

VII

St.meld. nr. 39 (1999-2000) - om forskning ved et tidsskille - vedlegges protokollen.

Oslo, i kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, den 11. februar 2000

Grete Knudsen	**Inge Lønning**	**Rune E. Kristiansen**
leder	ordfører	sekretær